

Българският модернизъм за англоезични читатели

Мария РУСЕВА / Maria RUSEVA, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

За книгата: *Bulgarian modernism*, edited by Stefana Roussenova, translated by Julia Stefanova and Stefana Roussenova, Polis, Sofia, 2017. Authors: Svetlozar Igov, Madeleine Danova, Svetlana Stoicheva, Bilyana Borisova, Magdalena Panayotova, Dina Mantcheva, Elizaria Ruskova, Giuseppe del' Agata, Vladimir Yanev, Julia Stefanova, Chavdar Mutafov, Juliana Alexieva. Appendix: poetry by Pencho Slaveikov, Peyo Yavorov, Dimcho Debelyanov, Geo Milev, Nikola Vaptsarov, Atanas Dalchev.

Българският модернизъм провокира окото на изследователя в своята нестихваща актуалност и опит да се търси мястото на българската литература на фона на бурно протичащите авангардни течения в Европа от първата половина на XX век. Новата книга *Bulgarian modernism* (2017) се явява резултат от този опит, но и още като израз на стремежа явлението да бъде комплексно обхванато, детайлно представено и поднесено в пълнота пред погледа на англоезичната публика. Книгата е част от изследователски проект „Българският модернизъм в контекста на Европейските модернизми“ и се издава с подкрепата на Университетски комплекс по хуманитаристика „Алма Матер“ и Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката. Книжната реализация е на издателство „Полис“.

Сборникът *Bulgarian modernism* е първи опит да се представи на английски език българският модернизъм на фона на цялостния контекст на епохата. Книгата включва текстове от областта на българската литература, както и статии, свързани с развитието на изобразителното изкуство, музиката и театъра в България от началото на XX век. Под съставителството на Стефана Русенова са подбрани и подредени в два дяла 23 текста на 11 авторитетни изследователи, а преводът е дело на Юлия Стефанова и Стефана Русенова. Първата част обхваща водещите модернистични процеси и нагласи през годините 1903-1923 г., а втората част се съсредоточава върху междувоенните авангардни явления и експерименти в периода до 1939 г.

От предговора на Стефана Русенова научаваме обхвата и целите, които са заложили при изготвянето на книгата – изданието следва да хвърли светлина върху значимите модернистични тенденции в България, както и да предостави подробна фактологична информация за авторите

модернисти, тяхното творчество, идеи и стил. Всеки един от текстовете в сборника се съпътства от избрана библиография, която цели да ориентира чуждестранния читател при последващото му запознаване с литературата по конкретната тема. Следва да се отбележи, че *Bulgarian modernism* впечатлява като начинание да се отрази на английски език богатия спектър на направленията, чрез които се развива българската модернистична литература, но и още, книгата може да се разглежда като мащабен проект, с помощта на който да се подобри рецепцията на българския литературен модернизъм в чужбина, както и да се задълбочат и разширят полетата на межкултурния диалог по темата.

Първата част на книгата носи заглавието *The Inward turning* и е посветена на българския индивидуализъм и разцвета на символизма у нас. Първата статия *Modernism and Tradition at the Turn of the Twentieth Century* от Светлозар Игов има въвеждаща функция – текстът се стреми да обхване едрите щрихи на културните процеси след Освобождението и от първите години на новия век, като същевременно запознава с културната и идейно-естетическа програма на кръга „Мисъл“. Също така, бива изведено ключовото място на знаменитата четворка още като фактор за развитието на българския театър и модерната драма.

Следващите текстове спират вниманието последователно върху автори от ядрото на литературния канон – Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Димчо Дебелянов, Николай Лилиев, Теодор Траянов и Христо Ясенев. Фигурата на Пенчо Славейков е обрисувана прецизно от Св. Игов през нейната значимост на поет, критик и културен идеолог. В следващата статия Светлана Стойчева представя за чуждестранния читател в детайл поетиката на Яворов, като акцентира върху централното място на неговото творчество и на личността му в контекста на българската модернистична поезия. В текстовете, посветени на поетите Димчо Дебелянов, Николай Лилиев и Христо Ясенев, на свой ред Биляна Борисова предлага задълбочен анализ на развитието на тяхното символистично творчество в контекста на влиянията на европейския предвоенен модернизъм. Също така, авторката извежда на преден план характерното за всеки един от поетите при интерпретацията на основни традиционни теми на символистичната поезия – самотата, страданието, скръбта, градът, смъртта и др. В статията за водещия поет символист на литературната задруга „Хиперион“ Св. Игов проследява влиянието на немските поети Демел, Лилиенкрон, Хофманстал и Георге за формирането на творчеството на Теодор Траянов. Подчертано е още особеното място на Траяновата поезия, на нейната монолитност като верен и точен израз на символистичната поетика.

В друга статия, посветена на европейските културни влияния – *Bulgarian Literature and Russian Literary Modernism*, Магдалена Панайотова въвежда в поетиката на руския литературен

модернизъм и неговите етапи на развитие. Статията има обзорен характер и цели да проследи внимателно влиянието на руските символисти, акмеисти и кубо-футуристи върху българската литература от периода.

В книгата не остава подминат въпросът за мястото на жените като част от българския модернизъм от началото на века. В статията на Мадлен Данова *Women and Modernism in Bulgaria and Europe* специално внимание е отделено на поетесата Мара Белчева. Нейният образ е изведен от сянката на Пенчо Славейков и представен като vyplъщение на културната, образована и независима жена. Текстът припомня, че Мара Белчева е единствената жена, допусната на срещите на четворката „Мисъл“. По тази линия е изказана тезата, че посредством автобиографичното писане в спомените на Мара Белчева за кръга, поетесата се вписва в т. нар. „no man’s land“ (по Гилбърт и Губър) на българския модернизъм.

Последните две статии, поместени в първата част на *Bulgarian modernism*, са посветени на българската драма и контекста на европейския модерен театър. Текстът на Елизария Рускова проследява влиянието на европейските драматурзи Ибсен и Стриндберг за развитието на българската модернистична драма от началото на XX век. От своя страна, Дина Манчева се съсредоточава върху засрещанията и разминаванията при подбора на теми и мотиви при българските и френските символистични драми.

Във втория дял на книгата *The Interwar Period* англоезичният читател получава възможността да се запознае с разноликите модернистични проявления в българската литература между двете световни войни. Тук отново са поместени специализирани статии, които предлагат задълбочен прочит на творчеството на водещи фигури на българския модернизъм – Св. Игов представя Христо Смирненски, Св. Стойчева въвежда в мащабното творчество на Николай Райнов и неговите връзки със символизма, окултизма и теософията, както и в художественото наследство и критически изяви на Сирак Скитник. Б. Борисова запознава със значимите авторски присъствия на Гео Милев и Чавдар Мутафов, техните художествени текстове, идейно-естетически възгледи и принципи за изкуството и стила. Джузепе дел Агата проследява интереса на ямболските авангардисти към футуризма и посещенията на Маринети у нас. В частност италианският българист се спира върху преводите на Гео Милев на поезия от Маяковски и излага тезата, че могат да се търсят футуристични влияния върху поетическия стих на поемата „Септември“. В статията, посветена на Никола Фурнаджиев от Б. Борисова, са потърсени връзките между творчеството на септемврийския поет и актуалната европейска художествена модернистична изобразителност от периода – на фовизма, кубизма и конструктивизма. На свой ред Владимир Янев изследва комплексните

авангардистки влияния в творчеството на Николай Марангозов, където могат да се открият следи от късния символизъм, експресионизъм, футуризм и сюрреализъм. Поезията на Никола Вапцаров е представена през идеите на конструктивизма, а в статията за Атанас Далчев заслужено място е отделено както на поетическите особености на неговата предметна поезия, така и на критическите възгледи, които поетът споделя за българската лирика след войните.

Ще споменем още, че в сборника е отделено специално внимание на развитието на изобразителното изкуство и музика у нас през първата половина на XX век. Във втората част на сборника е поместен текстът на Юлия Стефанова *The art of Pencho Georgiev*, който се фокусира върху един от забравените български художници – Пенчо Георгиев, и разглежда френските авангардни влияния в неговия творчески път. Също така, във връзка с модернизма в изобразителното изкуство в книгата са подбрани, преведени и поместени три текста на Чавдар Мутафов – *Декоративни очертания на нашата живопис*, *Визионерството на Иван Милев* и *Национално-физиономичното у Владимир Димитров-Майстора*. Важно е да се отбележи, че от една страна, есетата запознават с особеностите на стила на двамата художници, както и с техния принос за развитието на българската живопис, а от друга страна, текстовете отразяват нагледно авангардисткия стил на Чавдар Мутафов и неговите разбирания за декоративното в изкуството.

На последно място, но не по значимост, във втората част на книгата е включена обзорната статия *Bulgarian Music and Modernism* на Юлиана Алексиева. Авторката изтъква приноса на редица композитори при формирането на българската музика като Панчо Владигеров, Добри Христов, Емануил Манолов, Никола Атанасов, Петко Стайнов, Любомир Пипков, Филип Кутев и мн. др. Текстът предава картината на музикалното творчество в България, която е изключително богата, разнообразна и интересна, тъй като в нея се преплитат традициите на миналото с настоящето, фолклорът с модерното мислене.

Една от приятните изненади в *Bulgarian modernism* е поместеното приложение в края, което предлага подбор от избрани стихотворения на Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Димчо Дебелянов, Гео Милев, Никола Вапцаров и Атанас Далчев. Преводите са изготвени от поета Питър Темпест (Peter Tempest) и писателя Кристофър Бъкстон (Christopher Buxton) и дават възможност на читателя да се докосне до характерната тематична образност, модернистични светоусещания и поетика на изброените автори. Събрани на едно място в *Bulgarian modernism*, изследователските текстове и стихотворенията в приложението придават цялостен, завършен облик на книгата.

Bulgarian modernism събира за англоезичния читател богатата палитра от тематично разнообразие на българския модернизъм. В заключение ще отбележим, че текстовете в книгата

са изключително занимателни и информативни и биха били полезни както на чуждестранните българи, така и на изследователите неспециалисти, млади учени и студенти.